

Štěpán, Ludvík

O překladu v literární komunikaci

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2004, vol. 53, iss. X7, pp. 160-161

ISBN 80-210-3357-6

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103122>

Access Date: 25. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

jinská literatura má k tradici kvazipostmoderní poetiky dosti blízko, ale nikoliv v romantismu, ale právě v ambivalentnosti a travestijnosti svých burleskních počátků, z nichž se tak rád napájel i rusifikovaný N. V. Gogol. Doba si však žádá své, a tak nebudeme autorovi vytýkat to úporné hledání spojitosti s postmodernou, které je tu stejně jen naznačeno. Možná by stálo za to – a snad na tom Nachlik již pracuje – hlubinnější a monografické zkoumání např. tradic ukrajinské literatury obecně a postmoderny – takto „nově pročítají“ svou literaturu už leckde jinde.

Bylo by možné zabývat se podrobně jednotlivými tezemi a závěry, k nimž autor dochází, ale to ponecháme ukrajiniistům v úzkém slova smyslu. To, co zůstane trvalejší hodnotou Nachlikovy monografie, co nebude smět být opomenuto nikým, kdo se kdy bude zabývat ukrajinskou literaturou 19. století, jejími tradicemi a sepětím s jinonárodní produkcí, je detailní mapování terému, svazek mezi politikou, ideologií a historií, to, že Nachlik do svého badatelského konceptu integroval nové podněty hermeneutické a dekonstruktivistické, ale s mírou, nikoli extrémně, že se snažil obnovit historicitu literární vědy a její vztah k jinými duchovědami. Jedno je však nápadné: kdo četl zkoumané autory, ví, že jejich podoba je možná daleko jednodušší než Nachlikův výklad. Otázka je, kolik interpretací, souvislostí a intertextovosti je možné z literatury vytěžit: co je ještě doložitelné přímo z textu a co vzniká na rozsáhlejší ploše, kde se střetá text, autor, badatel a tlak kulturního a politicko-ideologického prostředí. V jeho podání ožívá pojetí literatury jako součásti kultury, literární text nikoli jako technologický výtvar, ale jako součást myšlení, duchovna, národní historie, text jako pramen poznání. Méně je tu přítomen imanentní prvek literárního vývoje, ten, který tak extrémně využívaly textové či autonomní, imanentní školy 20. století. Žijeme však v období tzv. poststrukturalismu, který se znovu vrací, aby nově objevil – v jiných souvislostech a s jinými nástroji – již kdysi objevené: To není na škodu, zvláště v případě této Nachlikovy knihy, která opravdu znamená nové přečtení nejen Ševčenka, ale i podstatné vrstvy romantické literatury jako takové.

Ivo Pospíšil

O PŘEKLADU V LITERÁRNÍ KOMUNIKACI

Bogumiła Suwara: *O preklade bez prekladu*, Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie ved, Ústav svetovej literatúry, Bratislava 2003, 176 s.

Absolventka krakovské Polytechniky (obor pozemní stavby) a Jagellonské univerzity ve stejném městě Bogumiła Suwara, která v současnosti působí na krakovské univerzitě, v Ústavu světové literatury Slovenské akademie věd v Bratislavě a Seminári západoslovanských jazyků a literatur Ústavu slavistiky FF MU v Brně (lektorka polského jazyka, přednášky o slovenské literatuře), se ve své vědecké práci zabývá především translatoologií. Té se týkala už její doktorská práce (*Literární kontext umeleckého prekladu*), problematice komparatistiky, intertextuality, teorii a praxi překladu a polsko-slovenským literárním vztahům se věnuje ve svých parciálních studiích a sama také překládá – ze slovenštiny do polštiny a naopak (mj. S. Wyspiański: Svatba, s M. Kováčikem, některé básně ve výboru veršů slovenských básníků Spotkanie).

Nyní přichází s první syntézou svého translatoologického výzkumu, s monografií *O preklade bez prekladu*, která vznikla v rámci grantového projektu *Teória a dejiny prekladu na Slovensku*. Autorka v ní využila některé své předchozí studie z let 1994–99, které publikovala ve sbornících a časopisech, a pokusila se nově podívat na translatoologické otázky na oně nejednoduché komunikační „dálnici“ vedoucí od autora přes překladatele ke konečnému, jinojazyčnému čtenáři, především na modelu převodu polské literatury do slovenského literárního a kulturního kontextu.

Suwara rozčlenila svou knihu na dvě části zabývající se dvěma ucelenými tematickými okruhy. V první jde o problematiku všeobecné teorie překladu v aktuální současnosti a v historickém a soudobém polsko-slovenském kontextu, ve druhém se snaží definovat některé funkce překladu a překládání v kontextu literárním, resp. obecněji kulturním, v rámci sociologie umění, estetiky, ale rovněž komparatistiky. Přičemž v první části se snaží postihnout změny, které se projevují v modifikaci modelu teorie překladu Antona Popoviče, ve druhé nastiňuje praktická hlediska užití translatoologických teorií, zejména při výběru titulů polské literatury k překladu do slovenštiny,

otázky komparatistické a dopad fenoménu odlišnosti při překládání na pozadí dvou přece jen odlišných kulturních a společenských kontextů.

Autorka si je vědoma až kanoničnosti Popovičova pokusu vypracovat ucelený teoretický translátologický systém (už od jeho první knihy *Preklad a výraz*, 1968), vycházející ze všeobecné teorie komunikace a Mikovy soustavy výrazové, ale zároveň nastiňuje aktualizaci tohoto systému Popovičovými žáky a následovně (teoretizující praktici Ferenčfk, Hochel, Rybák, Slobodnfk, Turčány, Vilikovský a praktici jako Feldek nebo Hečko), kteří se snaží posunout daný typ myšlení z dobové „zablokovanosti“ (termín B. S.) dál, i když ani seminář k nedožitým šedesátinám A. Popoviče (1993) výraznější změny nepřinesl (kapitola *Na rozhraní dvoch epistém*). Konkrétněji do Popovičova translátologického myšlení vstoupila Suwara v kapitole *Tkanivo Popovičovo modelu prekladu*, v níž klade důraz na úvahy o kódování originálu, dekódování a interpretaci při překládatu a sekundárním uložení do systému cílového jazyka – samozřejmě se zřetelem ke konkrétnímu kontextu. K aktuálním otázkám se autorka obrátila v kapitole *Intertextualita – úloha pre prekladateľa?*, v níž uvazuje o překladech postmodernistické literatury.

Druhou část monografie otevírají reflexe myšlení o pojmu, který hrál významnou úlohu v umění všech dob – o vkusu, v tomto případě v rámci překládatu (kapitola *Vkus – umenie – preklad*), a nastiňuje dobové posuny. Kapitola nazvaná *Preferencie výberu prekladov z poľskej literatúry na Slovensku* vychází z předchozích autorčinných úvah a snaží se zmapovat vliv společenské a politické situace na konkrétní překládatelské počiny v minulosti i dnes. V tomto smyslu se vrací k názorům P. Winczera a J. Hvišče o dekadnosti proměn preferencí (např. padesátá léta a nastolení socialistického realismu, sedmdesátá a normalizace, osmdesátá a odmítnutí polských „úpadkových“ tendencí, devadesátá léta a snaha o prezentaci polské emigrantské literatury a vytvoření spojnice s těsně poválečnými roky akcentací religiózní polské poezie) a zdůrazňuje kompetenci překládatelky, ale zároveň upozorňuje na význam mimoliterárních vlivů v jiném kulturním kontextu.

Tato „jinnost“, tedy odlišnost funkcí a místa literárního díla při dekódování a interpretaci překládatu v rovině dvou různých kultur, je ústřední otázkou poslední kapitoly monografie B. Suwary: *Komparatistika – inakosť – preklad*. Autorka usiluje pojmenovat hlavní úkoly překládatelky/komparatistky související s realizací vzájemné komunikace odlišností a dospívá k závěru, že je to činnost velice riziková pro překládané dílo – hrozí mu totiž vzhledem k odlišnosti neporozumění nebo dokonce odmítnutí recipientem.

Domnívám se, že Bogumiła Suwara přišla do soudobé translátologie se zajímavým příspěvkem – teoreticky fundovaným a prakticky zacíleným. Navíc se dotkla teoretických otázek, které se obvykle formulují se zvýšenou opatrností, a problémů, jimž polsko-slovenské vztahy procházely a procházejí (totéž se týká česko-polských vztahů) – v souvislosti s místem literatury v uměleckém kontextu nově se formující společnosti národů středoevropského areálu.

Ludvík Štěpán

INOVAČNÉ POSTUPY VO VÝSKUME SLOVANSKÉHO ROMANTIZMU

Sergej Makara – Natália Kyseľová: *Výhonky triadickosti*. Katedra slovanských jazykov FiF v Banskej Bystrici, Banská Bystrica 2002.

Sergej Makara ma prekvapil: doteraz som ho vnímal viacej ako básnika a menej ako literárneho vedca. Svoj názor si musím poopraviť: i básnik i vedec. No netrúfam si povedať, ktorá stránka z týchto činností je závažnejšia. Zborník štúdií *Výhonky triadickosti* (predchádzala mu séria štúdií vo slovanského romantizmu), napísaných len Sergejom Makarom, ale aj v spoluautorstve s Natáliou Kyseľovou, predstavuje Sergeja Makaru ako literárneho vedca, ktorý opustil metódy literárnej vedy v praxi overené a vydal sa za dobrodružstvom poznania, za hľadaním komplexného poznávania Odojevského. Vidí ho v súradniciach dobových, spoločenských, sociálnych, kultúrnych i literárnych rozmerov, zasadeného nielen do rámca osobného, ale aj národného a nadnárodného (slovanského).